

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

кандидаткиње Иване Новаков

„Схизотипија између вулнерабилности за ментални поремећај и адаптивног потенцијала: валидација модела бенигне схизотипије“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Датум и орган који је именовao комисију 16.06.2017. Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду 2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: др Петар Чоловић, доцент за ужу научну област психологија, изабран 01.09.2013, Филозофски факултет у Новом Саду; др Олга Живановић, ванредни професор за ужу научну област Психијатрија, 2012. Медицински факултет у Новом Саду; др Зденка Нововић, редовни професор за ужу научну област Психологија, изабрана 29.05. 2014. Филозофски факултет у Новом Саду; др Љиљана Михаић, ванредни професор за ужу научну област Психологија, изабрана 08.11.2012. Филозофски факултет у Новом Саду
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Име, име једног родитеља, презиме: Ивана (Жарко) Новаков 2. Датум рођења, општина, држава: 27.10.1988. Нови Сад, Република Србија 3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Филозофски факултет, дипломске академске студије психологије - мастер, мастер психолог 4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: 2012, докторске студије психологије 5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:
<ol style="list-style-type: none"> 6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>Схизотипија између вулнерабилности за ментални поремећај и</p>

адаптивног потенцијала: валидација модела бенигне схизотиције

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација се састоји из 5 поглавља; има 396 страница, 6 слика, 20 табела, 13 графикана, 629 референци и 30 прилога.

Теза почиње теоријским делом у коме су наведени основни појмови, теоријске претпоставке и истраживања на којима се темељи проблем истраживања. У емпиријском делу описано је истраживање које је спроведено: изложен је проблем, односно истраживачко питање, потом методолошки аспекти (циљеви, хипотезе, варијабле, узорак, инструменти и материјал и статистичке анализе), затим су дати резултати статистичких анализа. Интерпретација резултата, генерализације, импликације, закључци и ограничења дати су у делу под називом „Дискусија“. Сам крај тезе садржи списак коришћене литературе и прилоге.

Проблем који је кандидаткиња истраживала тиче се конструкта тзв. „бенигне схизотипије“. Схизотипија подразумева склоност ка необичним перцептивним искуствима, магијском мишљењу, социјалном повлачењу, анхедонији и дезорганизованости на плану мишљења и понашања. Мада је на темељу клиничких истраживања и поимања схизотипија чешће посматрана као поремећај са великим потенцијалом да се из њега развије психоза, савремена димензионална гледишта негују став да неке особе, упркос необичним психичким доживљајима, могу имати високо постигнуће на мерама благостања, креативности и духовности, те бити високо функционалне. Међутим, емпиријски налази у овој области углавном су контрадикторни, а концепт бенигне схизотипије и даље је контроверзан и у значајној мери супротстављен традиционалним клиничким схватањима. Стога је примарни циљ овог рада била репликација резултата који показују да је у неклиничкој популацији могуће регистровати кластер који одговара феномену бенигне схизотипије, те валидација овог кластера кроз истраживање релација са менталним здрављем, креативношћу, когнитивним, персоналним и срединским варијаблама, у циљу проширивања корпуса знања о овом феномену. Истраживање је изведено у две фазе. У првој фази, 775 учесника просечне старости 20.49 година, претежно женског пола (83.9%) попунило је упитник за процену схизотипалне личности. На добијеним скоровима спроведена је кластер анализа која је подржала четворокластерско решење. Регистровани су: кластер социјалног повлачења, кластер ниске схизотипије (све димензије испод просека), кластер необичних искустава и кластер високе схизотипије (све три димензије високо изражене). Након што су из даље процедуре искључени испитаници који су остварили високе резултате на скалама социјалне пожељности, психотичних симптома и насумичног одговарања, у оквиру сваког кластера, насумично је позвано 50 испитаника ради учешћа у даљем тестирању. Одабрани испитаници су индивидуално прошли кроз другу фазу истраживања у којој су прикупљени биографски подаци и измерене особине личности,

креативност, ментално здравље и благостање, те метакогниције у ситуацији необичних искустава.

Резултати су показали да кластер ниске схизотипије и кластер необичних искустава извештавају о повољнијим демографским и биографским факторима, манифестују повољнији склоп особина личности и остварују значајно боље резултате на мерама благостања у односу на остала два кластера. Испоставило се да испитаници из кластера необичних искустава имају мање психопатолошких симптома у односу на кластер високе схизотипије, као и да постижу значајно више резултате на мери апсорпције у односу на кластер ниске схизотипије, а значајно ниже резултате у поређењу са кластером високе схизотипије. Нису регистроване значајне разлике између кластера на мерама креативног понашања, дивергентног мишљења, већини мерених егзекутивних функција.

Закључено је да кластер необичних искустава у највећој мери одговара бенигној схизотипији јер показује најадаптивније карактеристике. Са друге стране, кластер високе схизотипије манифестује највише индикатора дисфункционалности. Наши резултати претежно подржавају концепт бенигне схизотипије, показујући да поједине особе, иако имају необична ментална искуства и доживљаје, могу манифестовати високо благостање, повољан склоп неклиничких особина личности, те одлике као што су склоност ка апсорпцији и духовности, уз повољне корелате у виду одређених демографских и биографских фактора. Ипак, наши резултати доводе у питање досадашње налазе о повезаности између схизотипије и креативности, те постављају нова питања и изазове у вези са будућношћу концепта бенигне схизотипије.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном делу тезе приказани су, на писмен, јасан и систематичан начин, основни теоријски ставови и емпиријска подршка релевантни за проблем истраживања. Консултован је велики број савремених извора, упоређени су различити ставови и дат критички и непристрасан осврт на дешавања у области. Теоријски увод на тај начин задовољава све захтеве доброг теоријског прегледа: исцрпан је и обухватан, актуелан, јасан и непристрасан.

Методолошки аспекти истраживања такође задовољавају све критеријуме приказивања научног истраживања. Детаљно је описан узорак и начин формирања група; приказан је нацрт, дефинисане су варијабле и њихова операционализација кроз инструменте који су коришћени. Инструменти су детаљно описани и наведене су њихове психометријске карактеристике, као образложења за њихов избор. Једном речју метод је описан тако да задовољава све услове репликабилности.

Резултати су детаљно наведени кроз табеле, графике и статистичке показатеље. При томе, поштовани су АПА-6 стандарди приказивања резултата. Избор анализа одговара постављеним хипотезама и води ка одговору на истраживачко питање.

Опсежност циљева који су постављени у истраживању и бројност истраживаних аспеката бенигне схизотипије праћена је и детаљном, сложеном и слојевитом дискусијом. Након одељака у којима се интерпретирају доприноси појединачних психолошких и срединских фактора појединим кластерима схизотипије, следи обједињена дискусија која директно одговара на постављено истраживачко питање – има ли бенигне схизотипије.

Литература је изузетно обимна, али релевантна и савремена. Приказана је по АПА-6 стандардима.

У прилозима су дате табеле са резултатима који нису неопходни да би се пратили резултати, али омогућавају потпуни увид у примењене статистичке процедуре. Такође, приложени су и коришћени инструменти, што читаоцу омогућава да на основу појединачних ставки стекне утисак о садржају инструмената и лакше разуме интерпретације резултата. На тај начин, теза садржи све релевантне делове и они су изузетно квалитетно обрађени.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Новаков, И. и Нововић, З. (2016). Однос креативности и тенденције ка испољавању психопатолошких симптома у светлу модела заједничке вулнерабилности. *Примењена психологија*, 9(3), 273-291.

Новаков, И. (2013). *Да ли су когнитивне способности довољни предиктори дивергентног мишљења или су важне и особине личности?* Зборник радова са 19. научног скупа Емпиријска истраживања у психологији. Београд: Институт за психологију и Лабораторија за експерименталну психологију, Филозофски факултет.

Новаков, И., Лакетић, Ј. и Милинковић, И. (2016). *Психометријске карактеристике српског превода упитника за процену схизотипалне личности – SPQ-BR*. Рад презентован на научном скупу Четврти сарајевски дани психологије, 21.-23. април, Сарајево, Босна и Херцеговина.

Новаков, И., Жунић В., Драпшин, М., Чоловић, П. и Нововић, З. (2016). *Испитивање кластера схизотипалних искустава у неклиничкој популацији*. Рад презентован на 64. Научно-стручном скупу – Сабор психолога Србије, Златибор, РС.

Novakov, I. & Novović, Z. (2016). *Is schizotypy an important predictor of creative behavior?* Paper presented at 12th International Conference Days of applied psychology 2016, Faculty of Philosophy, Niš, RS.

Novakov, I. & Novović, Z. (2017). *Is there a benign schizotypy? Exploring the differences between clusters of schizotypy on mental health and psychopathology*. Paper presented at 23rd conference Empirical Research in Psychology, Belgrade, Serbia.

Novović, Z., Mihić, Lj., Vučić, T., & Novakov, I. (2015). Stress generation: Unique for depression symptoms or not? In K.A. Moore, S. Howard, P. Buchwald (Eds.) *Stress and Anxiety. Applications to Schools, Well-Being, Coping, and Internet Use*. Berlin: Logos Verlag. (pp. 91-100).

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања био је да се испитају различити схизотипални обрасци у општој популацији, како би се одредила група испитаника која у највећој мери одговара карактеристикама бенигне схизотипије. Даљи циљеви рада односили су се на експлорацију срединских, персонолошких, когнитивних и мета-когнитивних чинилаца као фактора који имају потенцијално важну улогу у развоју адаптивних карактеристика које одликују здраву схизотипију.

Резултати истраживања потврдили су да четворокластерско решење (кластер ниске схизотипије, социјалног повлачења, необичних искустава и високе схизотипије) на коректан и адекватан начин описује типолошку перспективу конструкта схизотипије, што је налаз који је у складу са већином других истраживања у овој области.

Истраживање је показало да кластер необичних искустава према својим одликама у највећој мери одговара концепту који се у литератури назива бенигном схизотипијом. Овај кластер показује најбоље емоционално благостање у поређењу са престала два схизотипална кластера и боље психолошко благостање у односу на кластер социјалног

повлачења.

Са друге стране, кластер високе схизотипије манифестује дефиците на плану пажње и има најнеповољније резултате на већини опсервираних варијабли, те самим тим делује као кластер особа које су у највећој мери вулнерабилне за развој поремећаја из психотичног спектра.

Показано је да се кластер необичних искустава одликује присуством појединих повољних развојних и демографских фактора као што су извештавање о претежно сигурном обрасцу афективне везаности и о склоности ка конвенционалној религиозности (коју неки аутори повезују са менталним здрављем и већим животним задовољством). Такође, овај кластер манифестује надпросечно изражену Екстраверзију, Пријатност и Савесност, исподпросечно изражен Неуротицизам и просечно изражену Отвореност ка искуству. На основу ових налаза, намеће се закључак да кластер необичних искустава показује најадаптивнији склоп неклиничких особина личности у поређењу са осталим схизотипалним кластерима и да је најприближнији групи ниске схизотипије.

Испоставило се да испитаници из кластера необичних искустава имају значајно већу тенденцију ка апсорпцији него испитаници из кластера ниске схизотипије, али истовремено и значајно мању склоност ка оваквом доживљавању, у поређењу са испитаницима из кластера високе схизотипије.

У погледу менталног здравља резултати сугеришу значајно мање психопатолошких симптома у кластеру необичних искустава у односу на кластер високе схизотипије, али и нешто већу тенденцију ка симптомима у поређењу са кластером ниске схизотипије.

Већина резултата когнитивног функционисања не говори о разликама међу кластерима на овом плану, а такође је доведена у питање и релација између креативности и схизотипије. Наиме, нити је кластер необичних искустава као ни кластер високе схизотипије надмоћнији у односу на кластер ниске схизотипије према различитим мерама дивергентног мишљења, и према тенденцији ка креативном понашању. Отвореност ка искуству и апсорпција су се показали важнији за креативно испољавање, него што је то схизотипија сама по себи.

Мета-когнитивна уверења коју испитаници користе у објашњавању необичних искустава нису, према резултатима, одговорна за повишен ниво благостања код испитаника из кластера необичних искустава, већ да би то пре могли бити диспозициони фактори попут особина личности. Са друге стране, чини се да би мета-когниције могле бити фактор који доприноси лошијем нивоу функционисања и већем дистресу код испитаника из кластера генерално високе схизотипије.

Ово истраживање показало је обећавајуће резултате који генерално подржавају концепт бенигне схизотипије. Испоставило се да необична

когнитивно-перцептивна искуства и склоност ка магијском мишљењу могу да се јаве и изван психопатолошког контекста. Показано је да нису сва необична и несвакидашња психичка искуства или „ексцентричне“ тенденције у доживљавању и мишљењу нужно удружене са лошијим резултатима на мерама менталног здравља, напротив. Чини се да људски капацитет за склоност ка проширеним/измењеним стањима свести, мистичним доживљајима, усмерености ка машти и имагинацији представља саставни део нормалних варијација у људском доживљавању и мишљењу. Стога би било добро у савремене моделе личности укључити и овај аспект реалности људских доживљаја.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати су адекватно приказани и протумачени.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Теза садржи све битне елементе.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци.

Дисертација представља оригиналан допринос науци јер се на свеобухватан начин бави изузетно важном темом која има како теоријске, тако и практичне импликације. Досадашња истраживања бавила су се у највећој мери менталним здрављем особа које поседују неке схизотипалне карактеристике за које се сматрало да су «бенигне», а са циљем порицања њихове патолошке природе. Такође, у мањој мери и са противречним резултатима, истраживања су се бавила појединачним карактеристикама бенигне схизотипије. Истраживањем које је описано у дисертацији подржано је постојање кластера бенигне схизотипије. Осим тога, потенцијална бенигна схизотипија осветљава се са свих страна: од потенцијалних развојних и демографских чинилаца и механизма настанка оваквог персонолошког склопа, преко карактеристика личности, когнитивног функционисања, метакогнитивних тенденција, креативних потенцијала и склоности, па све до карактеристика менталног здравља и нивоа благостања. Да би се одговорило на ова питања одабран је захтеван нацрт са двофазним испитивањем, укључени су најадекватнији инструменти од којих неки садрже и експерименталну процедуру, подаци су анализирани напредним статистичким методама, а резултати су продискутовани интелигентно, надахнуто али и непретенциозно. Посебан допринос дисертације је покушај да се на основу резултата одговори на низ питања као што су: да ли и у којој мери је бенигна схизотипија заиста бенигна, који су потенцијални механизма развоја оваквог склопа схизотипалних карактеристика, да ли бенигна схизотипија, операционализована добијеним резултатима, заиста има адаптивну предност, да ли се пре уклапа у димензионални или квазидимензионални модел схизотипије и каква је будућност овог конструкта. На тај начин, дисертација одговара на суштинска питања везана за конструкт схизотипије и заиста значајно доприноси знањима о њему.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Нису уочени недостаци у дисертацији осим ограничења који су у самој

тези наведени. Њихов утицај на резултате је незнатан.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Доц. др Петар Чоловић,

Проф. др Олга Живановић,

Проф. др Зденка Нововић,

Проф. др Љиљана Мухић,

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.